

Vérité au deçà de Pyrénées, erreur au delà

Linkse flaminganten en Vlaamse beweging, hoe schrijft men dat? Men kan er zich maar beter niet aan wagen om die relatie in enkele glasheldere alinea's uit de doeken te willen doen. Want het verschijnsel betekent meestal net iets méér of net iets minder dan een latrelatie. Dus eigenlijk géén latrelatie. En het oordeel wordt pas écht problematisch indien het adjectief 'gematigd' in de buurt vertoeft of alleszins functioneert als een richtinggevend canvas. Want op dat ogenblik komt men automatisch terecht in een spreidstand tussen een ideologische *linker- en rechterflank*, waarbij men in de ogen van de ene te links is en in de ogen van de andere te rechts. Correct is het dus nooit.

In het kader van politiek en ideologie vormt de zogenaamde 'middenweg' tussen 'links' en 'rechts' een echte 'plaine', een vlakte die altijd weer aan de verkeerde kant van de bergen ligt. "*Vérité au deçà de Pyrénées, erreur au delà*", schreef Blaise Pascal in zijn *Pensées* (1669)¹, wat aan de ene zijde van de Pyreneeën de waarheid is, is aan de andere zijde een dwaling.

De socialistische oud-politicus Norbert De Batselier (°1947) en de 'linkse' Vlaams-nationalist Maurits Coppieters (1920-2005) ondernamen in 1996 – via hun publicatie *Het sienjaal*² – een poging om bovenop die hoge bergtoppen te gaan staan om gelijktijdig in alle richtingen naar de Vlaamse vlaktes te kijken, in de verwachting dat zij daar een gematigde linkse en op zijn minst een brede sociaal-progressieve beweging zouden kunnen ontwaren. Zij stelden er hun hoop op dat die bewegingen zich op een synergetische manier zouden ontwikkelen binnen de Belgische federalistische context die sinds de grondwetsherziening van 1993 zijn legitimiteit had verworven. Maar de auteurs van *Het sienjaal* kregen meteen de wind van voren vanuit een vrij invloedrijke flamingantische links-radicalen hoek.

1. B. Pascal, Frans wis- en natuurkundige, filosoof en (jansenistisch) theoloog (1623-1662). Zijn uitgesproken populaire *Pensées* werden pas na zijn dood uitgegeven en heetten oorspronkelijk *Pensées de M. Pascal sur la religion*.
2. M. Coppieters & N. De Batselier, *Het Sienjaal. Radicaal-democratisch project*, Antwerpen, 1996.

Zoals de *NEVB* in 1998 terecht opmerkte, waren de protagonisten van die kritiek 'geen politieke nieuwkomers' in Vlaanderen.³ Die protagonisten waren inzonderheid de kerngroep van het linkse *Meervoud*, naast de oudgedienden van de vroegere, radicale links-flamingantische tijdschriften als *De Witte Kaproen* en *Arbeid*. Ook enkele erfgenamen van het destijds progressieve en populaire *Het Pennoen* sloten zich daarbij aan, naast het flamingantische residu van het communisme in Vlaanderen. Al die personen hadden immers decennia lang betoogd dat de onafhankelijkheid van Vlaanderen, geheel los van België, noodzakelijk was om een rechtvaardiger klassenverhouding in Vlaanderen tot stand te brengen. Zij vormden als het ware "de rode tong van de leeuw", een verwijzing naar de Vlaamse Gramsci-epigoon Antoon Roosens (1929-2003), een van de meest invloedrijke links-radicalen agitators in Vlaanderen.⁴

Kenschetsend voor het denken van die generatie, is ook de wijze waarop de flamingantische (euro)communistenleider Jef Turf (*1932) in 2012 zijn memoires besloot met een impliciete oproep tot het verdwijnen van België.⁵

Ofschoon dit nergens in die bewoordingen werd gesteld, beschouwden de radicale linkse flaminganten het optreden van Coppieters en De Batselier – inbegrepen de redacteurs die hadden meegeschreven aan *Het sienjaal* – wellicht als een tactisch plan vanwege een groep 'linkse conservatieven'. Dat begrip was in Groot-Brittannië ontstaan tijdens de periode 1918-1940, om aan te geven dat er een conservatieve ideologie in het leven werd geroepen die afstand nam van de zuiver liberale (bij uitbreiding vandaag neoliberale) maatschappijvisie en zich integendeel uitgesproken sociaal-maatschappelijk wilde engageren. Die stroming ontwikkelde zich ook buiten Groot-Brittannië, waar het begrip 'liberaal' sowieso reeds in socialistische zin was geëvolueerd.⁶

Maurits Coppieters, die het fundament voor de Sienjaal-beweging had gelegd tijdens een 11 juli-viering in 1993 in zijn geboortestad Sint-Niklaas⁷, besefte dat zijn voluntaristisch initiatief een feitelijke verwijdering betekende ten opzichte van de hierboven opgevoerde linkse flaminganten. Maar tegelijk ook van de generatie linkse, internationalistisch gerichte flaminganten uit het interbellum waar hij steeds zo bewonderend en vertederend had naar opgekeken, nl. de generatie

3. *NEVB*, deel 2, Tielt, 1998, p. 1937.

4. H. Van Velthoven & D. De Haes (red.). De rode tong van de leeuw: Anton Roosens (1929-2003), analyse en strategie van een links flamingant, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 64, 2005, nr. 3, pp. 182-183.

5. J. Turf, *Memoires. Van kernfysicus tot Vlaams communist*, Tielt, 2012, p. 280.

6. Cf. L. Pauwels, "Links" en "rechts" conservatisme, in: *Tekos. Teksten, commentaren en studies*, 1999, nr. 92, pp. 15-19.

7. N. De Batselier, *Het Sienjaal van Coppieters*, in: F.-J. Verdoodt, P. Gunst & F. Seberechts (red.), *Het laatste jaar van de klapproos. Denkend aan Maurits Coppieters*, Leuven, 2009, p. 233.

Paul Van Ostaijen (1896-1928), Victor Brunclair (1899-1944), Jef Van Extergem (1898-1945), Herman Van den Reeck (1901-1920) en de Clarté-groep.⁸

Dit besef spoorde Coppieters ertoe aan om drie jaar later met zijn publicatie *Het vuur in de verte*⁹ zijn uitgesproken emotionele band te herstellen met het gedachtegoed van het radicaal-linkse flamingantisme, vooral wat het internationalistische en sociaalpacifistische element betrof van die rolmodellen uit het interbellum. In diverse andere publicaties had Coppieters ook reeds voordien zijn diepe hang naar dit soort (nooit ten volle gerealiseerde) linkse flamingantisme verwoord. Hij hanteerde daarbij stevast het symbool van de fascinerende rode klaproos die helaas verwelkt in de hand van wie haar plukt. Maar ook het beeld van het loodzware 'rotsblok van Sisyphus' was een constante in zijn gevoelens van twijfel omtrent de bereikbaarheid van het door hem gekoesterde wereldbeeld.

In zijn uitgebreid wetenschappelijk onderzoek, heeft de Antwerpse literatuurhistoricus Matthijs de Ridder geheel vernieuwende aandacht besteed aan het *activistisch verleden* van de linkse interbellum-flaminganten waar wij hierboven naar verwezen. Hij toonde daarbij aan dat die generatie kunstenaars-flaminganten een verruimde, artistieke en internationalistische dimensie heeft bezorgd aan het activisme. Die visie corrigeerde de algemene opvatting, die het activisme onverminderd beschouwde als een fenomeen van politieke collaboratie.

Die vernieuwende visie wordt door Dieter Vandenbroucke in onderhavig *Wt*-nummer gehanteerd als opstap voor een analyse van het levensparcours van Victor Brunclair, een der voorvechters van een 'activistisch avontuur'¹⁰, dat zich inspireerde op het Duitse expressionisme in het algemeen en op de Duitse maatschappelijke en cultureel-avantgardistische revolutie tijdens en na de Eerste Wereldoorlog. Brunclair koesterde vooral de ideeën van het *Aktivismus* van de Duitse socialistische filosoof Kurt Hiller (1885-1972). In de gedachtegang van Brunclair zou de cultureel-avantgardistische revolutie het einde inluiden van de 'vermolmd' Belgische structuren en van de burgerlijk-individualistische cultuur in Vlaanderen en België. De rusteloze Brunclair kwam tijdens de Tweede Wereldoorlog in aanvaring met de Duitse bezetter en overleed in 1944 tenslotte in het Nazi-werkkamp van Ladelund in Schleswig-Holstein. Ook Jef Van Extergem, die eveneens behoorde tot de links-radicalen activisten en tijdens het interbellum evolueerde tot een combattief Vlaams communisme, zou omkomen in een Duits interneringskamp (1945, in Ellrich, een buitenpost van het bekende concentratiekamp Mittelbau-Dora).

8. Persoonlijke gesprekken van Frans-Jos Verdoodt met M. Coppieters tijdens de periode 1996-1999.
9. M. Coppieters, *Het vuur in de verte. Over hoop en permanente revolutie*, Antwerpen, 1999.
10. Een verwijzing naar de publicatie *Het activistisch avontuur* van Daniël Vanacker, Gent, 1991.

In de ruime sfeer van de vaak bij voorbaat onwerkbaar geachte verhouding tussen 'links en de Vlaamse beweging', situeert zich Romain Vanlandschoots bijdrage *Verdraagzaamheid en pragmatische samenwerking in de Vlaamse beweging. August Vermeylen en Hugo Verriest. 1885-1914*. In het recente *Wt*-nummer publiceerde de auteur reeds het eerste deel van zijn uitgebreid essay.

In dit eerste deel legde Vanlandschoot vooral de nadruk op het ontstaan van de band tussen de zogenaamde 'West-Vlaamse literaire traditie Gezelle-Verriest-Rodenbach' en de opkomende klasse van de Brusselse jonge literatoren, zoals Prosper Van Langendonck (1862-1920), August Vermeylen (1872-1945) en anderen. In het thans voorliggende *Wt*-nummer ontwikkelt Vanlandschoot hoofdzakelijk de stelling dat de verstandhouding tussen de katholieke Verriest en de vrijzinnige Vermeylen vooral gestalte vond in de beider literair-kritische benadering van het icoon Albrecht Rodenbach (1856-1880). Dit onderling begrip zou tenslotte worden geconsolideerd naar aanleiding van de dood van Guido Gezelle (1830-1899), de andere beeldbepalende literator uit West-Vlaanderen.

Onderhavig *Wt*-nummer presenteert eveneens het tweede deel van Jos Monballyu's *Desertie naar de vijand in het Belgische frontleger tijdens de Eerste Wereldoorlog* – het eerste deel van die bijdrage verscheen in het recentste nummer van ons tijdschrift. In dit voorliggende tweede deel komt de auteur tot de vaststelling dat de Belgische militaire en gerechtelijke overheden er nooit in slaagden om een band aan te tonen tussen de Frontbeweging en het verschijnsel van de deserties naar de Duitse vijand. Die band wensten die overheden nochtans nadrukkelijk aan te tonen.

“Oorlogsmoeheid en de behoefte om zijn familieleden terug te zien waren, zoals in alle legers, de voornaamste motieven waarom er Belgische militairen naar de vijand deserterden”, besluit Monballyu.

FRANS-JOS VERDOODT | REDACTIESECRETARIS WT